

Onder wolven

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Alex Beer

Onder wolven

Vertaald uit het Duits
door Mara van Duijn

Ambo|Anthos
Amsterdam

Dit is een fictief verhaal. Hoewel het zich afspeelt tegen een historische achtergrond zijn alle personages, gebeurtenissen en ook een aantal van de plekken waar het verhaal zich afspeelt verzonnen. In het nawoord licht ik dit verder toe.

This publication was supported by the Federal Ministry
Republic of Austria – Arts, Culture, Civil Service and Sports,
Department Literature and Publishing, Libraries.

ISBN 978 90 263 5254 6

© 2019 Alex Beer

© 2020 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,

Amsterdam en Mara van Duijn

Oorspronkelijke titel *Unter Wölfen*

Oorspronkelijke uitgever Limes Verlag, a division of
Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagillustratie © Donald Jean/Arcangel Images

Foto auteur © Ian Ehm

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Donderdag
19 maart 1942

I

‘Heil Hitler!’

De woorden weergalmden tussen de massieve stenen muren van de oude Kaiserburg en bleven hangen in de ijskoude avondlucht.

Twee wat onopvallende mannen beantwoordden de groet. Met kalme passen liepen ze naar het portiershokje dat voor de doorgang naar het burchtplein stond en staarden zwijgend naar de portier. Hun uiterlijk gaf geen enkele aanwijzing over hun identiteit. De donkere pakken die ze droegen waren van het type dertien in een dozijn en ze hadden een strak geknipt kapsel, zoals je tegenwoordig op iedere straathoek zag. Ze droegen geen decoratie of onderscheidingen die een aanwijzing konden geven over hun herkomst of de reden van hun aanwezigheid. Ze hadden van alles kunnen zijn: handelsvertegenwoordigers, journalisten, soldaten op verlof.

Toch vormden zich op het voorhoofd van de portier zweetdruppeltjes toen hij ze zag aankomen. De vanzelfsprekendheid waarmee ze zich bewogen, de air van superioriteit die om hen heen hing – het schreeuwde regelrecht Gestapo.

‘Heil Hitler!’ De portier, een jonge man die invalide was geraakt in de oorlog en zijn rechterarm miste, ademde zwaar. ‘Wat

kan ik voor u doen?’ Hij sprak aarzelend en schuchter, alsof hij niet zeker wist of hij het antwoord wel wilde weten.

‘Obersturmbannführer Nosske verwacht ons,’ zei de grotere van de twee met een uitdrukkingloos gezicht. ‘Hij is hier afgelopen week komen wonen.’

De nazi’s waren in het centrale deel van de burcht, daar waar lang geleden de koningen en keizers hadden geresideerd, begonnen een woonvleugel voor hooggeplaatste officiers in te richten.

De portier knikte, zichtbaar opgelucht dat het bezoek niet voor hem bestemd was. ‘Namen en legitimatiebewijzen, alstublieft...’

Hij wees naar het bezoekersregister dat voor hem op de balie lag, maar de blikken die hij daarop kreeg toegeworpen lieten hem meteen weer verstommen. De mannen gaven geen krimp, ze verroerden zich geen millimeter. Er viel een stilte, die uitdijde alsof de tijd stil was blijven staan.

‘Mijn excuses,’ zei de portier, toen hem eindelijk duidelijk werd wat ze van hem wilden. ‘U moet naar het burchtplein, dan meteen links de deur door, de trap op naar de bovenste verdieping en dan helemaal naar achteren doorlopen.’

Zonder nog een woord te verspillen, liepen de Gestapo-officiers door de poort.

In de verte klonken de klokken van een kerktoeren en in het portiershokje zette de tijd zich weer in beweging.

Sturmscharführer Gerhard Bade klopte op de deur waarachter de plaatsvervangende Gestapobaas en tevens hoofd van de Joden-afdeling Fritz Nosske sinds kort woonde. ‘Obersturmbannführer, Scharführer Oberhausner en ik...’

‘Hij is open,’ klonk het vanuit de kamer.

Bade duwde de deurklink naar beneden en de twee ss-mannen betraden de voorkamer die bekleed was met leigrijs tapijt.

De lucht die hun tegemoetkwam rook naar pas geverfde muren, maar er was ook een zware metaalachtige ondertoon te bespeuren.

‘Iets klopt hier niet.’ Bade greep naar zijn pistool en begon sneller te lopen.

Theodor Oberhausner volgde hem en stak zijn neus in de lucht. ‘Het stinkt naar de dood.’

Voor een open deur bleven ze staan. Nosske stond in een smaakvol ingerichte suite met zijn rug naar hen toe en keek naar buiten door een raam dat een prachtig uitzicht op Nürnberg bood. Groots en vredig lag de keizerstad aan zijn voeten. Een zee van daken, boomtoppen en torenspitsen.

‘De Rijksjuwelen worden in deze stad bewaard,’ mompelde hij. ‘De Gouden Bul is hier uitgevaardigd, de bloedbeschermings- en rijksburgerwet zijn hier aangenomen, er zijn bijeenkomsten van de Rijkspartij gehouden. Toch moet je je niet laten misleiden door zoveel waardigheid en glorie. Ook in Nürnberg ligt het kwade op de loer.’

Toen hij zich ten slotte omdraaide, sloegen Bade en Oberhausner hun hakken tegen elkaar. ‘Heil Hit...’ begonnen ze. Een mengeling van bevreemding en ontzetting maakte dat ze de rest van de groet inslikten.

Nosske was een imposante man, stevig gebouwd en breedgeschouderd. Hij had een markante kin en een verticaal litteken op zijn bovenlip dat hem een boosaardige gezichtsuitdrukking gaf. Zoals gewoonlijk was zijn uniform zorgvuldig gestreken, zijn haar strak naar achter gekamd en zijn overhemd tot boven dichtgeknoopt. Een normale aanblik, ware het niet dat zijn handen besmeurd waren met bloed.

Maar niet alleen zijn handen zaten onder het bloed. Pas nu viel het de twee Gestapo-officiers op dat ook de meubels en de muren bedekt waren met bruinrode bloedspatten, en zelfs op

de balken die het plafond sierden zaten wat spetters.

‘Wat is er gebeurd? Bent u gewond?’ Bade kneep zijn ogen tot spleetjes om beter te kunnen zien in het diffuse tegenlicht. ‘Is hier behalve u nog iemand?’ Hij trok zijn Walther PPK en liet zijn blik door de kamer gaan.

Nosske zweeg.

‘Obersturmbannführer.’ Oberhausner wilde naar hem toe lopen, maar bleef toen toch staan. Hij wist zich duidelijk geen houding te geven. ‘Gaat het goed met u?’

Roerloos keek Nosske dwars door zijn ondergeschikten heen. ‘Ik was het niet,’ zei hij ten slotte.

Zonder nog iets te zeggen liep hij de kamer uit.

De zwaar drukkende zweem van de dood bleef in de ruimte hangen.

Bade en Oberhausner keken de Obersturmbannführer na en keken elkaar vervolgens vragend aan. Ze zeiden allebei geen woord. Toen het gebrom van een groenglanzende vlieg de spookachtige stilte doorbrak nam Bade het initiatief en volgde Nosske.

Na een paar stappen bleef hij abrupt staan en keek ontzet naar de grond. ‘Verdomme.’

Oberhausner kwam naast hem staan en zoog scherp lucht door zijn tanden toen hij zag wat zijn collega net ontdekt had: achter een beige leren bank, op de blank gelakte plankenvloer lag niemand minder dan de beroemde Lotte Lanner.

In het afgelopen jaar had de actrice met haar rol van de onschuldige alpenboerin Marie de harten van het volk veroverd en was ze opgeklommen tot een van de meest gevraagde filmsterren in het Rijk. Ondanks dat er in haar hals een diepe wond prijkte en haar ogen levenloos naar het plafond starden, deed ze haar bijnaam ‘de mooie Lanner’ eer aan. Het felrood van haar met bloed doordrenkte blouse liet het elfjesachtige wit van

haar gelaat schitteren, de blonde lokken die slordig om haar gezicht vielen gaven haar de charme van een Scandinavische strijdster.

‘Zo vond ik haar.’ Nosske was teruggekomen en bleef naast zijn mannen staan. In zijn ene hand hield hij een goedgevuld cognacglas, in de andere een sigaret. ‘De dood staat haar goed.’

Bade knikte. ‘Mejuffrouw Lanner en u... Zij en u samen...?’

‘Al een tijdje.’ Nosske nam een trek van de sigaret en liet de rook door zijn neusgaten ontsnappen. ‘Ik had een afspraak tot iets voor zessen. Daarna kwam ik hierheen en trof ik haar dood aan.’

Oberhausner keek naar Nosskes handen. Nosske had zijn blik gezien. ‘Natuurlijk heb ik haar aangeraakt,’ blafte hij. De agressieve ondertoon in zijn stem was niet te ontkennen. ‘Ik wilde kijken of ze nog een hartslag had.’ Hij sloeg de rest van de cognac achterover en streek een lok haar uit zijn gezicht. ‘Ik denk dat iemand mij iets in de schoenen probeert te schuiven.’

‘Wie?’

‘Weet ik veel.’ Nosske sprak nu luider, kwaad. ‘De communisten, de Joden, het verzet. Zeg het maar. Er zijn er genoeg. Er is hier in ieder geval iemand geweest die Lotte... mejuffrouw Lanner... de keel heeft doorgesneden.’ Hij liet zich op de bank vallen en leunde achterover. ‘Misschien hadden die laffe moordenaars het wel op mij voorzien. Misschien was ze gewoon op het verkeerde moment op de verkeerde plek.’ Hij wendde zich tot Bade en Oberhausner. ‘U zat vroeger bij de recherche, niet-waar? Hebt grote misdaadzaken opgelost?’

‘Wij waren de besten,’ antwoordde Oberhausner.

‘Mooi. Zoek uit wie hierachter zit.’

‘Doen we,’ mompelde Bade, zonder zijn blik van de dode vrouw af te wenden.

‘Wees zo discreet mogelijk.’ De Obersturmbannführer stond

op, liep weer naar het raam en staaarde naar buiten. De duister-
nis trad in en zonk als een doodskleed neer over de stad. 'Iets
aan deze zaak stinkt,' mompelde hij. 'Iets schreeuwt gedonder.
Groot gedonder.'

2

De keukenklok tikte. Regelmatig en onstuitbaar herinnerde hij Isaak Rubinstein eraan dat de wereld door bleef draaien. Onverschillig en onbarmhartig schreed de tijd voort – hij liet zich niet van de wijs brengen door menselijke lotgevallen, hoe tragisch ze ook waren.

Hij had als onderdeel van zijn dwangarbeid de hele dag munitie vervaardigd. Munitie voor een oorlog die de nazi's niet alleen tegen de geallieerden voerden, maar ook tegen hem en de zijnen. Tegen de zogenaamd minderwaardigen, de volksvervuilers, de Rijksvijanden – tegen de Joden. Maar daar bleef het niet bij, sinds kort deed er in de fabriek een gerucht de ronde: de nazi's wilden definitief van hen af, hen allemaal uit het Rijk weggagen.

‘Niet alleen uit het Rijk,’ had de oude meneer Baruch gezegd. ‘Ze willen ons van de aardbodem weggagen.’

‘Welnee,’ had Isaak tegengeworpen. ‘Ze hebben ons toch nog nodig. Als wij er niet meer zijn, wie moet er dan munitie produceren?’

Hij had zeker geweten dat Baruch en de anderen het bij het verkeerde eind hadden, maar toen was hij thuisgekomen. Er waren sinds dat moment meerdere uren verstreken, maar nog

altijd staarde hij naar de brief die hij in zijn handen hield. Ook Rebekka, zijn ouders en de andere Joden met wie ze een woning deelden hadden er een gekregen.

Aan de heer
Isaak Israel Rubinstein
Nürnberg
Guntherstraße 61

Nürnberg, 16 maart 1942

Evacuatiebesluit

Vanaf **zaterdag 21 maart 1942, 13 uur** moet u in uw woning blijven en mag u deze niet meer verlaten.

U moet een koffer (geen grote, moeilijk hanteerbare koffers of iets van dien aard) inpakken met daarin kledingstukken en benodigdheden als kledij, jassen, ondergoed en beddengoed met dekens (geen dekbed) en deze klaarleggen voor vertrek...

Er volgde een lange lijst met voorschriften en richtlijnen. Het soort bagage dat toegestaan was, welke voorwerpen niet meegenomen mochten worden, wat er gedaan moest worden met huissleutels en nog geldige distributiebonnen... Alles was zeer nauwkeurig opgesomd. Wat niet vermeld werd, was het doel van de reis.

Waar zouden ze naartoe gebracht worden? Wat zou daar met hen gebeuren? Het enige wat hij wist was dat de reis oostwaarts zou gaan. Naar een getto of een werkkamp. Een onzekere toekomst tegemoet, waarover hij maar één ding zeker wist: dat het geen goede zou zijn.

Hij stond zo stilletjes als hij kon op, liep naar het raam en keek vervuld van woede naar buiten, waar de avond al was gevallen.

Terwijl de zelfbenoemd superieure mensen goed leefden, werden de Joden als melaatsen behandeld. Eerst hadden de nazi's hen onteigend. Ze hadden de Rubinsteins uit hun huis gejaagd en Isaak zijn antiquariaat, waar hij zo graag had gewerkt, afgepakt. Alsof ze een soort smerig ongedierte waren, waren ze in Jodenhuizen gestopt, waar ze met wildvreemden moesten samenleven in een veel te kleine ruimte. Vervolgens waren de antisemitische besluiten gekomen: de levensmiddelrantsoenen waren beperkt, ze mochten niet naar het theater, niet naar de bioscoop, ze mochten niet naar de radio luisteren en ook niet telefoneren...

Isaak klemde zijn kaken op elkaar en slikte de brok die zich in zijn keel had gevormd weg.

Zijn vader was oud, zijn moeder ziek, en Rebekka, zijn jongere zusje, was weduwe en had twee kleine kinderen voor wie ze moest zorgen. Hij was dus het sterkste lid van de familie. Hij was degene wiens taak het was hen te beschermen. Hij was degene die ervoor moest zorgen dat hun niks ergs overkwam. Maar hoe? Hoe moest hij dat voor elkaar krijgen?

Met iedere seconde die verstreek groeide Isaaks rusteloosheid. Toen die ten slotte ondraaglijk werd, sloop hij op zijn tenen naar de aangrenzende kamer. Daar streek hij een lucifer af en liet het zwakke schijnsel over het dunne matras glijden waar Rebekka samen met de zesjarige Elias en de twee jaar jongere Esther op lag.

'Bekka,' fluisterde hij.

Nog voordat hij haar naam helemaal had uitgesproken deed ze haar ogen open en keek hem verwijtend aan. Wat is er? vormden haar lippen geluidloos.

Isaak keek naar de diepe zorgrimpels die zich in haar gezicht genesteld hadden. Ze was onlangs dertig geworden, maar zag er jaren ouder uit.

‘We moeten praten.’

Behoedzaam legde Rebekka de kinderen naast elkaar neer, stond op van het harde bed en volgde hem naar de gang.

‘Wat is er?’ vroeg ze weer, nadat ze de deur achter zich had dichtgetrokken.

Ze pakte de lucifers uit zijn hand, stak een kaars aan en hield deze zo dat de vlam een zwak schijnsel over hun gezichten liet vallen.

‘We moeten iets doen,’ fluisterde Isaak. ‘Die evacuatie... ik ben bang dat het niet enkel een verhuizing is. Ze zijn misschien iets vreselijk met ons van plan. Meneer Baruch zei dat de nazi’s ons, de Joden, willen uitroeien.’

‘Ach, die oude Baruch, die is al bang voor zijn eigen schaduw.’ Rebekka streek een eigenwijze haarlok achter haar oor. ‘En al heeft hij gelijk... wat moeten we dan doen? Je hebt toch gelezen wat er helemaal onder aan de brief staat. Als we niet meewerken, zullen er maatregelen volgen vanuit de staatspolitie. Dan worden we naar de Ludwigstraße gestuurd of rechtstreeks naar Dachau. Je weet wat ze daar met dwarsliggers doen.’

Isaak dacht aan de dichtgetimmerde doodskisten die regelmatig bij de Israëlitische Cultuurgemeenschap bezorgd werden en knikte. ‘Maar toch, we kunnen niet zomaar naar het oosten gaan, als lammetjes naar de slachtbank. Ik heb helemaal geen goed gevoel bij deze zaak.’

‘Baruch wil je alleen bang maken. Ik weet zeker dat Baruch je alleen maar bang wil maken.’

‘Dat wil ik graag geloven.’ Isaak ademde zwaar. ‘Maar denk even na. Wat is er gebeurd met de mensen die in november werden weggebracht? De Kohns, de Sterns, de Löwenbergs? Van hen heeft niemand ooit meer iets gehoord. En heb je gezien wat er bij de brief zat? Doorgenummerde pakketlabels. Eén voor ieder van ons. De nazi’s willen dat we die goed zichtbaar aan

onze jassen bevestigen. Snap je? We zijn voor hen geen mensen meer, alleen nog een nummer, een voorwerp. We moeten daarom niet...'

'We moeten niet?!' onderbrak Rebekka hem. Haar ongerustheid was nu omgeslagen in woede. 'Wat moeten we anders? Joden mogen het land niet verlaten, en al zouden we ons daartegen verzetten... Waar moeten we heen? Niemand wil ons hebben. Spanje, Zwitserland, Australië, Amerika... Ze laten ons er niet in. We zijn een gehaat volk.' De kaarsvlam wierp een rusteloze schaduw op haar gezicht en gaf het een gejaagde uitdrukking. 'Bovendien hebben we geen geld. Als we alles bij elkaar schrapen wat die vervloekte schoften niet van ons hebben afgepakt, zouden we niet eens genoeg hebben om voor één van ons de reis te betalen, laat staan voor de hele familie.' Haar woorden waren vervuld van woede en wanhoop, en Isaak kon zien hoeveel moeite het zijn zuster kostte om niet te schreeuwen.

'Ik dacht...'

'Je dacht...'

'zei ze bits, nog voordat hij zijn zin kon afmaken. 'Jouw eeuwige denken brengt ons nergens.'

'Wat als ik om hulp vraag?'

'Aan wie? Aan wie wil je hulp vragen?'

'Aaron Glasscheib heeft geruchten gehoord. Clara... zij schijnt contacten te hebben met het verzet. Misschien kan zij een schuilplaats voor ons vinden.'

'Clara Pflüger? Je ex-vriendin?' Rebekka snoof. 'Die is toch niet te vertrouwen?' Peinzend keek ze naar het hete kaarsvet dat op haar vingers drupte en daar stonde. 'Bovendien zou ze, als ze het al deed, alleen jou helpen. Ze kon ons toch nooit uitstaan.'

'Ach Rebekka, dat waren allemaal alleen maar misverstanden.'

Ze schudde haar hoofd. 'Het klopt wat ze zeggen: liefde maakt blind.' Haar stem trilde. 'Hoe dan ook, het wordt tijd

om de realiteit onder ogen te zien. Er is voor ons geen ontkomen aan. Het enige wat we kunnen doen is ons voegen en er het beste van hopen.'

Isaak drukte zijn zus tegen zich aan. 'Onzin. Het is nog niet allemaal verloren.'

Ze wurmde zich los uit zijn omhelzing. 'Jawel, dat is het wel. De nazi's...' Een zacht gesnik vanachter de deur bracht haar tot zwijgen. 'O, nee,' kreunde ze. 'Niet weer die oude Herzl.'

'In het oosten zullen we allemaal sterven,' klonk de stem van mevrouw Herzl door de deur. Ook zij had een transportbericht ontvangen. 'We kunnen het best onszelf om het leven brengen. Zoals onze mensen destijds in Masada deden om uit de handen van de Romeinen te blijven.'

'Sst!' siste Rebekka. 'Wees toch stil. Denk aan de anderen. Denk aan de kinderen!'

Alsof dat het codewoord was geweest begon de kleine Esther te huilen. 'Mama? Mama, waar ben je?'

'Stilte!' riep meneer Kronenberg, die met zijn vrouw in het zijkamertje aan het einde van de gang woonde. 'Houd alsjeblieft rekening met de anderen.'

Rebekka draaide zich weer om naar haar broer en snoof. 'Blij? Het is je daadwerkelijk gelukt om deze toch al verschrikkelijke nacht nog erger te maken voor iedereen.'

Isaak wist dat haar vijandelijkheid niet op hem gericht was, maar op het onmenselijke systeem dat hun leven al vele jaren tot een hel maakte. Toch raakten de woorden van zijn zus hem. Zonder lang na te denken, greep hij zijn versleten bruine jasje dat aan de kapstok naast de voordeur hing.

'Wat doe je?' Rebekka greep zijn arm toen hij begon te peuteren aan de felgele ster die zo groot was als zijn handpalm en opvallend op zijn borstzakje prijkte.

'Ik moet naar Clara, ik moet proberen een alternatief voor ons te vinden.'

Rebekka werd zo bleek dat Isaak het zelfs in het spaarzame licht kon zien. ‘Je weet dat dat verboden is,’ fluisterde ze. ‘Wij Joden mogen na de avondklok niet meer naar buiten. En bovendien mag je je zonder ster niet in het openbaar vertonen.’ Ze zette haar nagels in zijn huid en kwam zo dicht bij hem staan dat hij haar adem in zijn hals kon voelen. ‘Als je gepakt wordt, word je naar de Ludwigstraße gebracht. Ze zeggen dat het er zelfs in de hel barmhartiger aan toegaat dan daar.’

Isaak wurmde zich los uit haar greep. ‘Ik kan niet lijdzaam afwachten zonder iets te doen.’ Hij haalde het draadje los en nam de ster van zijn jasje.

‘Kan het niet tot morgen wachten?’

Hij pakte Rebekka bij haar schouders en blies de kaars uit. ‘De klok tikt. Niks kan meer wachten.’

3

‘Ik kan hier niet blijven,’ zei Nosske.

‘Uiteraard.’ Oberhausner staaarde naar het lijk. ‘U hield zeker veel van h...’

‘Al dat bloed,’ ging Nosske verder. ‘De geur is ondraaglijk.’

Bade bekeek de vloer en ging met zijn vingertoppen langs de muur. ‘De vloerplanken zijn naar de filistijnen en de muren moeten opnieuw worden geschilderd.’

‘De aannemer zal niet blij zijn,’ mompelde Nosske en hij liep naar de voorkamer. ‘De restauratie van de vertrekken heeft maanden gekost. Het hout is het originele materiaal uit de middeleeuwen.’

De architect van de verbouwing, Horst Westinger, had inderdaad geprobeerd de invloed van de afgelopen eeuwen weg te werken en het gebouw zo veel mogelijk terug te brengen naar de oorspronkelijke Germaanse bouwstijl. Hij wilde de Duitse aard naar voren brengen, die hij typeerde als robuust en sober, ongecompliceerd en verheven.

‘Wat een schande dat het nu allemaal door de laaghartige daad van een barbaar besmeurd is geraakt.’ Nosske kwam terug met een koffer en verdween daarmee naar de slaapkamer. ‘Doe wat u moet doen,’ riep hij door de openstaande deur. ‘Ik